

Monitoring suđenja za krivična djela torture i drugih teških kršenja ljudskih prava

**Monitoring suđenja za krivična djela torture
i drugih teških kršenja ljudskih prava**

**Građanska alijansa
Beogradski centar za ljudska prava
Crna Gora, avgust 2024.**

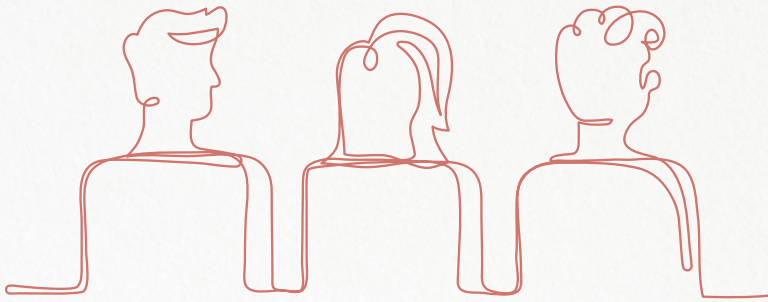
Za izdavača:
Milan Radović

Dizajn i priprema za štampu:
Studio Fler

Štampa:
AP Print, Podgorica

Izveštaj je priredjen u okviru projekta "No impunity for violations and breach of human rights in Montenegro" koji sprovodi Građanska alijansa uz finansijsku podršku Delegacije Evropske unije u Crnoj Gori.

Sadržaj izveštaja predstavlja isključivu odgovornost Građanske alijanse i ne odražava nužno stavove Evropske unije.

UVOD

Monitoring tim Građanske alijanse je u periodu od januara 2023. do januara 2024. godine sprovodio praćenje ročišta u osnovnim sudovima u više crnogorskih opština, a u sklopu projekta “**Bez nekažnjivosti za povredu i kršenje ljudskih prava u Crnoj Gori**” koji realizujemo uz finansijsku podršku Delegacije Evropske unije u Crnoj Gori i kofinansiranje Ministarstva javne uprave, u saradnji sa **Beogradskim centrom za ljudska prava** iz Beograda i **Međunarodnom komisijom pravnika** iz Brisela.

Monitori/ke su pratili rad osnovnih sudova u krivičnim postupcima tokom 12 mjeseci, a u tom periodu ispraćeno je ukupno stotinu ročišta, shodno unaprijed pripremljenoj metodologiji. Naročito smo se osvrnuli na one postupke koji se tiču slučajeva torture, nečovječnog ili ponižavajućeg postupanja i kažnjavanja i ozbiljnog narušavanja osnovnih ljudskih prava.

U izvještaju koji je pred vama možete naći glavne zaključke kao i poređenja sa praksom Evropskog suda za ljudska prava.

1. MONITORING SUĐENJA ZA KRIVIČNA DJELA KOJA OBUHVATAJU TORTURU, NEČOVJEČNO ILI PONIŽAVAJUĆE POSTUPANJE I KAŽNJAVANJE

1.1. Osnovne informacije o predmetima koji obuhvataju torturu, nečovječno ili ponižavajuće postupanje ili kažnjavanje obuhvaćenih monitoringom

Tim Građanske alijanse je tokom 2023. godine vršio monitoring sudske faze krivičnog postupka u dva predmeta vođena pred Osnovnim sudom u Podgorici zbog sumnje da su policijski službenici Centra bezbjednosti Podgorica izvršili krivično djelo iznuđivanja iskaza, iz člana 166 stava 2 Krivičnog zakonika Crne Gore.

Ova dva predmeta su međusobno povezana. Naime, u prvom predmetu (dalje: predmet Marka Boljevića), petorica policijskih službenika optuženi su da su 25. maja 2020. godine, u službenim prostorijama Centra bezbjednosti Podgorica, izvršili navedeno krivično djelo prema oštećenom Marku Boljeviću tako što su ga izlagali elektrošokovima, udarali bokerskim rukavicama, bejzbol palicama i pesnicama u gornji dio tijela i po tabanima, prijetili mu ubistvom i repetiranjem pištolja pored glave, davili ga, ponižavali, napisali oprostajno pismo upućeno njegovoj porodici i prijetili mu da će mučiti i ubiti njegovu porodicu, kao i djevojku, a sve da bi od njega iznudili iskaz da su dvojica drugih građana bacili eksplozivne naprave u blizini kuće nekadašnjeg policijskog funkcionera i na jedan ugostiteljski objekat.

U drugom predmetu (dalje: predmet Benjamina Mugoše), jedan od policijskih službenika optužen u predmetu Boljević je optužen da je 27. maja 2020. godine, takođe u službenim prostorijama Centra bezbjednosti Podgorica, izvršio isto krivično djelo prema Benjaminu Mugoši, jednom od dvojice građana koje je navodno Boljević označio da su bacili eksplozivne naprave. Oštećeni je tvrdio da su mu optuženi i još nekoliko policijskih službenika koje nije mogao da identifikuje zadali više udaraca bokerskim rukavicama u predjelu stomaka, glave i genitalija, da su ga mučili elektrošokerima, da je u blizini njegove glave repetiran pištolj, i da su ga udarali drvenom palicom i otvorenim šakama po leđima.

Do okončanja monitoringa suđenja, ovi predmeti nisu bili okončani pred prvostepenim sudom.

1.2. Pristupačnost suda osobama sa invaliditetom

Osnovni sud u Podgorici ima obezbijeđen ulaz za osobe sa invaliditetom. U zgradi suda nije jasno naznačeno gdje se nalazi lift koji mogu koristiti osobe sa invaliditetom, za koji su zaposleni u sudu tvrdili da postoji. Uputstvo za kretanje lica koja su slabovida ili slijepa nalazi se na podu.

1.3. Hitnost postupanja i početak suđenja za krivična djela koja obuhvataju torturu, nečovječno ili ponižavajuće postupanje ili kažnjavanje

U oba praćena predmeta, proteklo je značajno vrijeme od izvršenja prijavljenih krivičnih djela i njihovog prijavljivanja do podnošenja optužnih akata i početka suđenja za ta krivična djela. Premda oba kritična događaja datiraju s kraja maja 2020. godine i prijavljena su dan nakon njihovog izvršenja, optužni akti državnih tužilaca podnijeti su tek nakon više od dvije godine, tj. sredinom 2022. godine, a početak glavnog pretresa je u ovim predmetima bio zakazan tek za sredinu septembra, odnosno za početak oktobra 2022. godine.

Iako ovaj monitoring nije obuhvatio rad državnih tužilaca do podnošenja optužnog akta, teško je naći razloge koji bi opravdali dvogodišnje trajanje postupaka pred državnim tužilaštvom do podnošenja optužnih akata u ovim predmetima.

U oba praćena postupka, zakazan početak glavne rasprave je odlagan po nekoliko puta. Tako je u predmetu Marka Boljevića prvo ročište glavne rasprave održano tek početkom marta 2023. godine, nakon što su prethodna četiri zakazana termina glavne rasprave bila odložena (zakazivana od septembra 2022. do januara 2023. godine).

Iako je Osnovni sud u Podgorici termine suđenja zakazivao relativno često i u podjednakim razmacima, nemali broj zakazanih ročišta nije održan ili su na njima ispitani samo neki od pozvanih svjedoka.

Kasno otpočinjanje glavnih pretresa dovelo je do toga da su žrtve torture u ovim predmetima pred sudom saslušane tek maja 2023. godine (Marko Boljević) i juna 2023. godine (Benjamin Mugoša), odnosno tri godine nakon događaja. Isto se dogodilo i sa saslušanjem optuženih i iznošenjem odbrane koje je izvršeno marta i maja 2023. godine.

Veći broj svjedoka u ova dva postupka je tvrdio da se usljed velikog protoka vremena ne sjećaju pojedinih relevantnih detalja i da ne mogu da odgovore na pojedina pitanja suda ili stranaka u postupku.

Prema praksi Evropskog suda za ljudska prava, istrage slučajeva torture i drugih oblika zlostavljanja moraju biti brze, odnosno moraju se voditi s razumnom ekspeditivnošću. Vlasti moraju postupiti čim se uloži zvanična pritužba. Iako, striktno govoreći, nije podnijeta nikakva pritužba, istraga mora početi ako postoje dovoljno jasne indikacije, odnosno razumni osnovi za sumnju da se dogodilo zlostavljanje. Iako priznaje da mogu postojati prepreke ili poteškoće koje sprečavaju napredak u istrazi u određenoj situaciji, Evropski sud za ljudska prava ističe da se brz odgovor vlasti u istrazi navoda o zlostavljanju generalno može smatrati ključnim za održavanje povjerenja javnosti u njihovo pridržavanje vladavini prava, kao i za sprečavanje bilo kakve pojave dogovora ili tolerisanja nezakonitih radnji. Sud u ovom pogledu često provjerava u kom roku je pokrenuta istraga nakon saznanja vlasti za događaj, kada su preduzete pojedine istražne radnje kao što su uzimanje izjava svjedoka i žrtava, sudskomedicinski pregled itd.

1.4. Procesna disciplina u postupcima za djela koja obuhvataju torturu, nečovječno ili ponižavajuće postupanje ili kažnjavanje

Utisak monitoring tima je da je Osnovni sud u Podgorici nastojao da spriječi pojedine eventualne slučajeve zloupotrebe procesnih prava učesnika u postupku. Primjera radi, u predmetu Benjamina Mugoše, sud je naložio vještačenje medicinske dokumentacije optuženog kako bi se provjerilo da li je optuženi policijski službenik – koji je izostao sa ročišta zbog povreda nastalih u saobraćajnoj nezgodi – ipak mogao da pristupi sudu. Međutim, činjenica je da je veći broj ročišta glavne rasprave odlagan zbog problema sa dostavljanjem poziva i vraćanjem povratnica za glavnu raspravu svjedocima ili optuženima, nemogućnosti svjedoka da pristupe ročištu zbog bolesti djeteta ili zdravstvenih problema, zahtjeva branioca optuženih da se iz postupka izuzme postupajuća državna tužiteljka i cjelokupno Osnovno državno tužilaštvo u Podgorici zbog sumnje u pristrasnost itd.

1.5. Udaljenje sa rada (suspenzija) policijskih službenika optuženih za izvršenje djela koja obuhvataju torturu, nečovječno ili ponižavajuće postupanje ili kažnjavanje

U predmetu Marka Boljevića, četvorica optuženih policijskih službenika suspendovani su tek aprila 2023. godine, nakon što je ministar unutrašnjih poslova potpisao rješenja o njihovom privremenom udaljenju sa rada. Optužni akt protiv njih podniet je gotovo godinu dana ranije. Peti policijski službenik – koji je bio optužen i za iznuđivanje iskaza od Benjamina Mugoše, suspendovan je nešto ranije od ostalih, s obzirom na to da se od početka februara 2022. godine nalazio u pritvoru povodom optužbi za trgovinu narkoticima. Prema dostupnim informacijama, suspendovani policijski službenici su nastavili da rade i primjenjuju policijska ovlašćenja i posle suspenzije, što je suprotno međunarodnim standardima ljudskih prava u oblasti zabrane torture i drugih oblika zlostavljanja.

Evropski sud za ljudska prava je u svojoj praksi mnogo puta istakao da je veoma važno da kada državni službenik bude okrivljen za krivično djelo koje obuhvata torturu ili druge oblike zlostavljanja, on bude udaljen od dužnosti (suspendovan) za vrijeme trajanja istrage i suđenja, i otpušten iz službe ukoliko dođe do utvrđivanja njegove individualne odgovornosti.

1.6. Javnost suđenja za krivična djela koja obuhvataju torturu, nečovječno ili ponižavajuće postupanje ili kažnjavanje

Suđenja u dva posmatrana postupka su se odvijala javno i sudije se tome nisu protivile. Predstavnici javnosti – kao što je to bio monitoring tim Građanske alijanse – bili su jedino dužni da sudu daju podatke o nazivu organizacije iz koje dolaze.

Predlog branioca optuženih podniet u predmetu Marka Boljevića da bude isključena javnost na glavnoj raspravi Osnovni sud u Podgorici je odbio s obrazloženjem da za isključenje javnosti nijesu ispunjene procesne pretpostavke, niti to priroda postupka zahtijeva. Ovakva odluka postupajućeg suda je ispravna, imajući u vidu i praksu Evropskog suda za ljudska prava koja govori o tome da se kod istrage i suđenja za djela torture i drugih oblika zlostavljanja mora omogućiti dovoljan stepen uvida javnosti kako bi se obezbijedila odgovornost.

2. MONITORING SUĐENJA ZA OSTALA KRIVIČNA DJELA PRED OSNOVNIM SUDOVIMA U PODGORICI, BARU, BERANAMA, NIKŠIĆU I ULCINJU

2.1. Osnovne informacije o predmetima krivične materije obuhvaćenih monitoringom

Tim Građanske alijanse je od sredine januara 2023. do kraja januara 2024. vršio monitoring glavnih pretresa u predmetima krivične materije vođenim pred Osnovnim sudom u Podgorici, Osnovnim sudom u Baru, Osnovnim sudom u Beranama, Osnovnim sudom u Nikšiću i Osnovnim sudom u Ulcinju. Monitoringom je obuhvaćeno 66 glavnih pretresa.

Osnovni sud u Podgorici	Osnovni sud u Baru	Osnovni sud u Beranama	Osnovni sud u Nikšiću	Osnovni sud u Ulcinju
39	4	15	5	3

Tabela 1. Prikaz broja predmeta krivične materije obuhvaćenih monitoringom – po sudovima

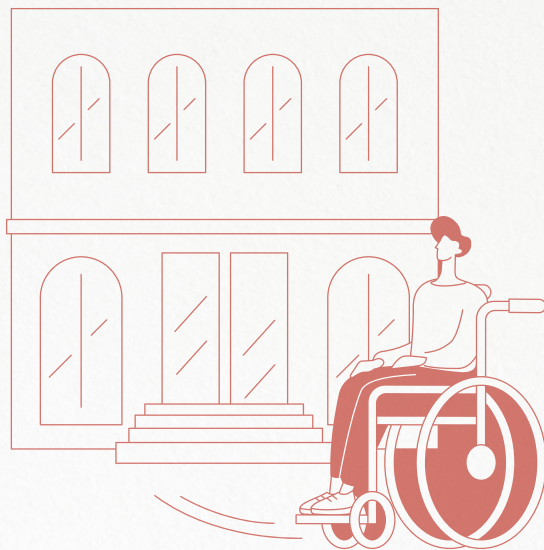
Posmatrano prema krivičnim djelima, na najvećem broju glavnih pretresa obuhvaćenih monitoringom se sudilo zbog sumnje da su učinjena krivična djela nasilje u porodici ili u porodičnoj zajednici (član 220 Krivičnog zakonika – dalje KZ), ugrožavanje javnog saobraćaja (član 339 KZ), ugrožavanje sigurnosti (član 168 KZ), napad na službeno lice u vršenju službene dužnosti (član 376), teška tjelesna povreda (član 151 KZ), nedavanje izdržavanja (član 221 KZ), krađa (član 239 KZ), nedozvoljeno držanje i nošenje oružja i eksplozivnih materija (član 403 KZ), falsifikovanje isprave (član 412 KZ), izazivanje opšte opasnosti (član 327 KZ) i proganjanje (član 168a KZ). Na dva glavna pretresa je suđeno zbog sumnje da su izvršena krivična djela u sticaju – u jednom slučaju se radilo o ugrožavanju sigurnosti i nedozvoljenom držanju i nošenju oružja i eksplozivnih materija, a u drugom o učestvovanju u tuči i ugrožavanju opasnim oruđem pri tuči i svađi.

Nasilje u porodici ili u porodičnoj zajednici	18
Ugrožavanje javnog saobraćaja	7
Ugrožavanje sigurnosti	4
Napad na službeno lice u vršenju službene dužnosti	4
Teška tjelesna povreda	4
Nedavanje izdržavanja	4
Krađa	4
Nedozvoljeno držanje i nošenje oružja i eksplozivnih materija	3
Falsifikovanje isprave	3
Izazivanje opšte opasnosti	3
Proganjanje	3
Nasilničko ponašanje	2
Teška krađa	1
Šumska krađa	1
Neovlašćena proizvodnja, držanje i stavljanje u promet opojnih droga	1
Davanje lažnog iskaza	1
Učestvovanje u tuči	1
Ugrožavanje opasnim oruđem pri tuči i svađi	1
Laka tjelesna povreda	1

Tabela 2. Prikaz broja predmeta krivične materije obuhvaćenih monitoringom – po krivičnim djelima

U svim predmetima obuhvaćenim monitoringom rada sudova, podnosioci optužnih akata su bila mjesno nadležna osnovna državna tužilaštva – u Podgorici, Baru, Beranama, Nikšiću i Ulcinju. U dva praćena predmeta podnosilac optužnog akta je bilo Osnovno državno tužilaštvo u Rožajama, a ovi predmeti su iz Osnovnog suda u Rožajama bili ustupljeni Osnovnom sudu u Beranama zbog prevelikog obima posla.

U predmetima obuhvaćenim monitoringom sudile su sudije pojedinci i nije dolazilo do mijenjanja postupajućih sudija, osim na glavnim pretresima praćenim u Osnovnom sudu u Ulcinju gdje je postupajući sudija bio mijenjan s obzirom da je u međuvremenu postao predsjednik tog suda.

2.2. Pristupačnost krivičnih sudova osobama sa invaliditetom

Kao što je već gore navedeno, Osnovni sud u Podgorici ima obezbijeđen ulaz za sobe sa invaliditetom. U zgradi suda nije jasno naznačeno gdje se nalazi lift koji mogu koristiti osobe sa invaliditetom, za koji su zaposleni u sudu tvrdili da postoji. Uputstvo za kretanje lica koja su slabovida ili slijepa se nalazi na podu.

U vrijeme monitoringa, Osnovni sud u Baru je bio djelimično pristupačan za osobe sa invaliditetom s obzirom na to da su za pristup višim spratovima ovog suda postojale samo stepenice. Ista situacija je bila zatečena u Osnovnom sudu u Ulcinju i Osnovnom sudu u Beranama, s tim da su se u vrijeme monitoringa u Osnovnom sudu u Beranama realizovali građevinski radovi te je bilo planirano da taj sud dobije lift i tako postane pristupačan osobama sa invaliditetom.

Pristup zgradi Osnovnog suda u Nikšiću je u vrijeme monitoringa suđenja u predmetima krivične materije bio otežan zbog rekonstrukcije koja je bila u toku. Osobe sa invaliditetom nisu imale pristup sudskoj zgradi, čak ni prizemlju, a predsjednik ovog suda je tada najavio da će sudska zgrada dobiti lift.

2.3. Javnost suđenja

Glavni pretresi na suđenjima obuhvaćenim monitoringom odvijali su se javno. Sudije i drugi učesnici u postupku se nisu protivili prisustvu predstavnika javnosti. U Osnovnom sudu u Podgorici je od predstavnika javnosti – kao što je to bio monitoring tim Građanske alijanse, bilo u najvećem broju slučajeva zatraženo da se predstave i navedu iz koje organizacije dolaze, bez traženja ličnih dokumenata. Na četiri glavna pretresa pred ovim sudom od predstavnika javnosti nije traženo ni da se predstave.

Slično se dešavalo i pred Osnovnim sudom u Baru – na tri glavna pretresa je od predstavnika javnosti traženo da se predstave imenom, prezimenom i navođenjem imena organizacije iz koje dolaze, bez traženja ličnih dokumenata, a na jednom je prisustvo javnosti bilo dopušteno i bez predstavljanja predstavnika javnosti.

Pred osnovnim sudovima u Beranama, Nikšiću i Ulcinju od predstavnika javnosti takođe nije zahtijevano da se identifikuju.

2.4. Zakazivanja i odlaganja glavnih pretresa

Monitoring tim je u najvećem broju predmeta obuhvaćenim monitoringom konstatovao da su se glavni pretresi zakazivali na 30 do 40 dana, uz vođenje računa da se objema stranama ostavi dovoljno vremena da se pripreme za postupak. Međutim, u nekoliko predmeta primijećeno je odstupanje od navedene pohvalne prakse. Tako su u po jednom predmetu pred Osnovnim sudom u Podgorici, Osnovnim sudom u Baru i Osnovnim sudom u Beranama ročišta zakazivana za tri ili gotovo tri mjeseca, zbog velikog obima posla, odnosno prenatrpanosti sudije. Pojedine sudije su na glavnim pretresima istakle da istovremeno postupaju u predmetima krivične, parnične i vanparnične materije, a jedna sudija se požalila i da su joj ugrožena ljudska prava – naročito pravo na zdravlje, zbog obima posla koji ne može da postigne. Crna Gora bilježi problem sa sudijskim kadrom, zbog čega je i jedan broj glavnih pretresa obuhvaćenih monitoringom bio odlagan. Razlozi odlaganja nisu uvijek bili prezentovani, a u onim slučajevima u kojima jesu radilo se o tome da je sud smatrao da je za potrebe postupka neophodno pribaviti određenu dokumentaciju, pozvati određena lica radi saslušanja u svojstvu svjedoka, sprovesti nalaz i mišljenje vještaka određene specijalnosti ili ostaviti okrivljenom i njegovom punomoćniku dodatno vremena za pripremu odbrane zbog promjene pravne kvalifikacije krivičnog djela na glavnom pretresu.

2.5. Procesne garancije koje ulaze u sadržinu prava na pravično suđenje

Tokom monitoringa glavnih pretresa u predmetima krivične materije monitoring tim nije uočio postojanje procesnih nepravilnosti iz oblasti prava na pravično suđenje. Ipak, u jednom predmetu vođenom pred Osnovnim sudom u Beranama uočeno je da je prvostepeni postupak trajao već tri godine, što bi moglo predstavljati povod da se preispita blagovremenost postupanja nadležnih organa.

2.6. Pripremljenost državnih tužilaca u predmetima

Državni tužioci koji su učestvovali na glavnim pretresima obuhvaćenim monitoringom su bili pripremljeni za suđenja i dobro su vladali činjenicama slučajeva. U jednom predmetu koji je vođen pred Osnovnim sudom u Podgorici postupajući državni tužilac nije u cjelosti bio upoznat s predmetom, s obzirom da ga je preuzeo od kolege.

2.7. Poštovanje dostojanstva oštećenog

Na svim glavnim pretresima obuhvaćenim monitoringom, monitoring tim je zaključio da su poštovana prava i dostojanstvo oštećenih i da su se postupajuće sudije i državni tužioci njima obraćali s uvažavanjem.

2.8. Učehće maloljetnika u postupcima

Na najvećem broju glavnih pretresa obuhvaćenih monitoringom nisu učestvovali maloljetnici. U po jednom predmetu pred osnovnim sudovima u Baru, Beranama i Nikšiću maloljetnici su se pojavljivali kao oštećeni i/ili optuženi.

2.9. Pozivanje na Evropsku konvenciju o ljudskim pravima, praksu Evropskog suda za ljudska prava i druge međunarodne standarde ljudskih prava na glavnom pretresu ili u sudskoj odluci

Na glavnim pretresima obuhvaćenim monitoringom, kao ni u presudama koje su donijete u manjem broju slučajeva po okončanju glavnog pretresa, sudovi se nisu pozivali na Evropsku konvenciju o ljudskim pravima, praksu Evropskog suda za ljudska prava i druge međunarodne standarde ljudskih prava.

